

А. В. Турубарова

Класичний приватний університет, м. Запоріжжя

ОРГАНІЗАЦІЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО ПРОСВІТНИЦТВА У РОБОТІ З ПІДЛІТКАМИ З ПОРУШЕННЯМИ ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТУ

Стаття присвячена проблемі організації психологічної просвіти для педагогів та батьків по застосуванню засобів міжособистісної взаємодії з підлітками з порушеннями опорно-рухового апарату. Психологічна просвіта застосовується з метою поліпшення міжособистісного спілкування в системах “вчитель-підліток”, “батьки-підліток” і розкриває роль педагогічного спілкування як одного з чинників становлення комунікативних якостей підлітків із фізичними вадами.

Ключові слова: психологічна просвіта, педагоги, батьки, підлітки з порушеннями опорно-рухового апарату, міжособистісне спілкування.

Постановка проблеми

Психологічна просвіта є одним з напрямків психолого-педагогічної підтримки в структурі соціально-психологічної служби системи освіти, але не завжди цьому напрямку психологами приділяється належна увага. Психологічна просвіта необхідна для поступового усвідомлення суб'єктами психолого-педагогічної взаємодії цілей, завдань і можливостей соціально-психологічної служби в системі спеціальної шкільної освіти, дізнавалися, які проблеми вони можуть розв'язати за допомогою шкільного психолога, підвищення їх психологічної компетентності для розширення їх можливостей самостійно розв'язувати проблеми в особистому житті та професійній діяльності.

На нашу думку, планомірна та цілеспрямована організація психологічної просвіти для батьків та вчителів по застосуванню засобів міжособистісної взаємодії з підлітками з порушеннями опорно-рухового апарату дозволить поліпшити міжособистісне спілкування в системах “батьки-підліток”, “вчитель-підліток”.

Постановка завдань

Мета роботи полягає у розробці структури психологічної просвіти суб'єктів психолого-педагогічної взаємодії (батьків та вчителів) по застосуванню засобів міжособистісної взаємодії з підлітками з порушеннями опорно-рухового апарату для поліпшення міжособистісного спілкування в системах “вчитель-підліток”, “батьки-підліток”.

Завданнями дослідження є:

1. Проаналізувати стан наукової розробки проблеми організації психологічної просвіти як виду діяльності соціально-психологічної служби в системі спеціальної шкільної освіти.

2. Виділити особливості психологічної просвіти батьків та вчителів, які взаємодіють з підлітками з порушеннями опорно-рухового апарату.

3. Розробити структуру психологічної просвіти суб'єктів психолого-педагогічної взаємодії в роботі з підлітками з порушеннями опорно-рухового апарату.

Результати

Проблемою організації психологічної просвіти як виду діяльності соціально-психологічної служби в системі дошкільної та загальної шкільної освіти займаються багато вчених. Так, Т. Д. Марцинковська зазначає, що психологічна просвіта в умовах дитячої установи носить профілактичний і освітній характер. У першому випадку мова йде про попередження відхилень у розвитку й поведінці дітей за допомогою інформування батьків і вихователів. Предметом інформування є причини виникнення відхилень, ознаки, що свідчать про їхню наявність, а також можливі наслідки для подальшого розвитку дитини. У другому випадку мається на увазі ознайомлення батьків і вихователів з різними областями психологічних знань, які сприяють самопізнанню, пізнанню оточуючих людей і сфери людських взаємин. На її думку, умовою освітнього напрямку просвітницької роботи є термінологічна й змістовна адаптивність знань для осіб, що не мають спеціальної підготовки. Просвітницька робота охоплюється в основному груповими формами впливів. Насамперед, це лекції, диспути з організацією дискусій, семінари й деякі види тренінгів. Дані форми просвітницьких впливів забезпечуються вербально-комунікативними засобами, тобто побудовані з урахуванням можливостей монологічного (лекції), діалогічного (дискусії) і групового (диспути) спілкування. Тематичний зміст просвітницької роботи визначається як за запитами батьків і вихователів, так і з ініціативи психолога [1].

Як вважають В. І. Лубовський, Т. В. Розанова та Л. І. Солнцева, форми просвітницької роботи можуть бути різними — лекції, бесіди, семінари, виставки й таке інше, але важливо, щоб зміст всіх цих форм роботи наочно показував безпосереднє відношення психологічних знань до рішення конкретних проблем навчання й виховання учнів даної школи [4].

3. Кісарчук виокремлює наступні завдання психологічної просвіти в межах шкільної психологічної служби:

- знайомити вчителів та батьків з основами дитячої, педагогічної та соціальної психології, а учнів — з основами самовиховання;
- популяризувати і роз'яснювати результати найновіших психологічних досліджень;
- формувати потребу в психологічних знаннях, бажання використовувати їх у роботі з дитиною або в інтересах власного розвитку.

Зважаючи на те, що серйозною проблемою сучасної школи є проблема відхилень у психофізичному розвитку й поведінці дітей, до вказаних завдань слід додати такі:

– проведення просвітницької роботи серед педагогів і батьків щодо причин, проявів і корекції аномалій психофізичного розвитку дітей, здійснення заходів, спрямованих на соціально-трудова адаптацію таких дітей;

– просвіта педагогів і батьків щодо причин появи важковиховуваних підлітків і особливостей психологічно-педагогічної роботи з ними [3, 258].

На думку, Л. Дзюбо, профілактична і просвітницька діяльність шкільного психолога спрямована на:

– формування в педагогів та батьків потреби у набутті й використанні знань про психічний розвиток дітей на кожному віковому етапі з метою створення оптимальних умов для повноцінного психологічного й особистісного розвитку дітей; своєчасного попередження можливих порушень у становленні особистості та інтелекту;

– формування в учнів потреби у набутті та використанні психологічних знань для самопізнання, саморозвитку й самовдосконалення, а також для оптимізації взаємовідносин з іншими людьми [3, 483].

Відповідно до мети і завданнями, що стоять перед шкільною психологічною службою, В. І. Лубовський, Т. В. Розанова, Л. І. Солнцева надають особливого значення такому виду робіт, як психологічна просвіта — прилучення педагогічного колективу, батьків і учнів до психологічних знань. Психологічну просвіту в значній мірі потребують учителі, вихователі, батьки й учні, у яких існує величезний дефіцит психологічних знань і навичок. Так, наприклад, на думку, В. І. Лубовського у процесі психологічної просвіти тифлопсихологу необхідно [4, 454]:

– знайомити вчителів, вихователів і батьків з основами дитячої, педагогічної й спеціальної психології, з дослідженнями з тифлопсихології; учнів — з основами самовиховання;

– популяризувати результати новітніх психологічних і тифлопсихологічних досліджень;

– формувати потребу в психологічних знаннях, бажання використовувати їх у роботі з дітьми або в інтересах власного розвитку.

Розглянемо основні форми просвітницької роботи, які можна використовувати в роботі з батьками та вчителями.

Л. Дзюбо [3] виокремлює наступні форми просвітницької роботи з батьками:

– психологічні лекторії. Лекторії мають проходити систематично, за певним планом і бути підпорядкованими певній меті й завданням.

– виступи на батьківських зборах. При цій формі просвіти батьки, більш розкріпачені під час сприйняття і обміну інформацією, більшою мірою здатні ставити запитання, обговорювати запропоновану проблему.

– індивідуальні консультації батьків. Проводяться за результатами досліджень або з проблеми дитини, під час консультації інформація подається у вигляді, прийнятному для конкретних батьків і має підкорятися єдиній меті — допомога дитині.

– робота з групою батьків, діти яких мають подібні проблеми. Перед зборами таких батьків готується інформація щодо психологічної суті да-

них проблем, форм їх прояву і трансформацій, можливих шляхів допомоги дітям, щодо складання програми такої допомоги.

Основними формами просвітницької роботи з вчителями Л. Дзюбко вважає:

– виступи на педагогічних радах і методоб'єднаннях. Лекторії для вчителів. Бажано, щоб виступи на педрадах планувалися заздалегідь і доповнювали перспективний план навчально-виховної роботи школи на рік, а також плани методоб'єднань;

– індивідуальні консультації. Вони проводяться з вчителями для спільного розв'язання міжособистісних конфліктних ситуацій з питань розвитку класу як групи, допомоги в розумінні конкретних учнів і т. д.;

– ознайомлення з психологічною та психологічно-педагогічною літературою. Виступам на педрадах і методоб'єднаннях та консультаціям мають передувати виставки рекомендованої психологічної літератури з питання, що розглядається;

– психологічне методоб'єднання. Назва цієї форми умовна, за власним бажання систематично збираються разом ті вчителі, чий інтерес до психології є більш глибоким;

– робота в кімнаті психологічного розвантаження. Кімната психологічного розвантаження створює сприятливі умови для повноцінного проведення з учителями психогімнастики, релаксації і т. п.;

– психологічно-педагогічні консиліуми. Консиліум являє собою збори, на яких педагоги, психологи та інші зацікавлені фахівці радяться з приводу проблемної, нестандартної чи важкої ситуації, що пов'язана з конкретною дитиною чи класом [3].

Отже, просвітницька робота соціально-психологічної служби будується на пропаганді діяльності самої служби, ознайомленні певного контингенту з психологічними знаннями, які відповідають його актуальним проблемам і запитам та виборі таких форм просвіти, які полегшують сприймання психологічної інформації, викликають інтерес до знань, визивають потребу користуватися ними на практиці.

Організація психологічної просвіти батьків та вчителів, які взаємодіють з підлітками з порушеннями опорно-рухового апарату, ґрунтується на змістовних знаннях шкільного психолога у сфері спеціальної психології та дефектології, специфіці видів рухових порушень та їх наслідків, особливостей соціально-психологічного розвитку дітей з даними вадами.

Так, при вивченні деяких якостей особистості підлітків з порушеннями опорно-рухового апарату з'ясовано, що в них часто знижені мотиви навчальної діяльності. Це виявляється у пізнавальній пасивності, нерегулярності виконання навчальних завдань, порушеннях уваги при сприйманні навчального процесу [2]. Як зазначає ряд вчених, Н. М. Трофімова, С. П. Дуванова, Н. Б. Трофімова, та Т. Ф. Пушкіна, у підлітків легко формуються утриманські установки, нездатність і небажання до самостійної практичної діяльності. Виражені труднощі соціальної адаптації сприяють формуванню таких рис особистості, як боязкість, сором'язливість, невміння постояти за свої інтереси [5].

Важливе значення в психологічній просвіті надається роботі саме з батьками підлітків з порушеннями опорно-рухового апарату, адже вони з першого дня народження дитини визначають її подальший життєвий шлях, закладають в ній основні якості особистості, від них значною мірою залежить ступінь включеності дитини в соціальне оточення і таке інше.

Мета психологічної просвіти батьків полягає в усвідомленні батьками відповідальності за безбар'єрний соціально-психічний розвиток своєї дитини і формування потреби забезпечити їй умови такого розвитку.

Окрім загальних завдань психологічної просвіти, треба виділити специфічні завдання залежно від вікового етапу та специфіки порушень в психофізичному розвитку підлітків:

- набуття батьками психологічних знань зі спеціальної психології, основ дефектології, психології спілкування, конфліктології;
- формування адекватного сприймання своєї дитини і існуючої соціальної ситуації;
- набуття практичних навичок конструктивної взаємодії з підлітком;
- усвідомлення ідентичності соціальних потреб підлітків із фізичними порушеннями і підлітків без таких вад;
- усвідомлення надання підліткам розумної самостійності;
- вміння створювати для підлітків ситуації успішної діяльності та розвивати їх ініціативу.

В психологічній просвіті також звертається особлива увага на роботу з вчителями підлітків з порушеннями опорно-рухового апарату. Значну частину часу підлітки проводять у навчально-виховних закладах або загального, або спеціального типу. Навіть ті діти, які навчаються індивідуально вдома, теж включені до навчально-виховної системи і теж взаємодіють з вчителями. Від рівня психолого-педагогічної компетентності вчителів багато в чому залежить майбутній шлях дитини. Отже, для більш ефективної педагогічної діяльності з даною категорією осіб вчителя повинні володіти певними спеціальними психологічними знаннями та вміннями.

Мета психологічної просвіти вчителів полягає в набутті вчителями оновлених психологічних знань та вмінь допомагати у психологізації навчально-виховного процесу учнів з порушеннями опорно-рухового апарату, навчатися навичкам саморегуляції, сприяти своєму професійному та особистісному зростанню.

Специфіка завдань психологічної просвіти вчителів:

- ознайомлення з найновітнішими результатами психологічних досліджень з проблем особливостей соціально-психологічного розвитку учнів з порушеннями опорно-рухового апарату;
- набуття знань та вмінь з проблем особливостей психолого-педагогічної взаємодії з учнями;
- формування адекватного ставлення до учнів з різними фізичними порушеннями;
- усвідомлення ідентичності соціальних потреб учнів з фізичними порушеннями і учнів без таких вад;

– усвідомлення того факту, що правильно організовані умови навчально-виховного процесу дозволять такій дитині повною мірою реалізувати свої можливості до навчання;

– усвідомлення вчителями значення трудового навчання та виховання підлітків із порушеннями опорно-рухового апарату;

– вміння бачити в особистості підлітка позитивні якості, що активізує його життєву позицію, покращить становище міжособистісних взаємовідносин в системах “вчитель-підліток”, “батьки-підліток”, “однолітки-підліток”.

З метою набуття батьками та вчителями знань та вмінь по застосуванню засобів міжособистісної взаємодії з підлітками з порушеннями опорно-рухового апарату для поліпшення міжособистісного спілкування в системах “вчитель-підліток”, “батьки-підліток” нами було виділено структуру психологічної просвіти. Структура психологічної просвіти має основну мету — набуття суб’єктами психолого-педагогічної взаємодії спеціальних психологічних знань, знань по застосуванню засобів конструктивної міжособистісної взаємодії з підлітками з порушеннями опорно-рухового апарату; основні завдання: набуття знань з вікових особливостей розвитку підлітків із фізичними вадами; набуття знань з комунікативних навичок особистості; набуття знань з міжособистісної взаємодії підлітків із фізичними вадами.

Знання подаються у формі лекційного матеріалу, евристичних бесід, аналіз проблемних ситуацій міжособистісного спілкування. Приклад лекційного матеріалу — лекції на теми “Особливості психофізичного розвитку підлітка з фізичними вадами”, “Особливості розвитку комунікативних здібностей”, “Міжособистісне спілкування підлітків та його вплив на розвиток особистості”. Серія евристичних бесід на теми “Проблеми підліткового віку”, “Комунікативний потенціал підлітка з фізичними вадами”, “Формування мовленнєвої культури підлітка”. Серія занять, присвячених аналізу проблемних ситуацій міжособистісного спілкування підлітків із дефектами та порушеннями опорно-рухового апарату в системах “підліток — батьки”, “підліток — вчитель”, “підліток — однолітки”. Структура психологічної просвіти зображена на рис. 1

Висновки

В результаті дослідження ми дійшли наступних висновків.

1. Організація психологічної просвіти в системі спеціальної шкільної освіти повинна ґрунтуватися, по-перше, на загальних засадах просвітницької діяльності соціально-психологічної служби загальної шкільної освіти, по-друге, на змістовних знаннях особливостей соціально-психологічного розвитку дітей з фізичними вадами, по-третє, на вміннях ефективної взаємодії з даною категорією осіб.

2. У формуванні психологічної просвіти батьків та вчителів, які взаємодіють з підлітками з порушеннями опорно-рухового апарату перевага надається актуальним проблемам і запитам та виборі таких форм просвіти, які

полегшують сприймання спеціальної психологічної інформації, визивають потребу користуватися нею в повсякденному житті та в професійній діяльності. А саме, проблема адекватного сприймання дитини і існуючої соціальної ситуації, проблема усвідомлення ідентичності соціальних потреб підлітків із фізичними порушеннями і підлітків без таких вад, проблема вбачати в особистості підлітка не тільки негативні, а й позитивні якості особистості, що активізують його життєву позицію, покращує становище міжособистісних взаємовідносин в системах “вчитель-підліток”, “батьки-підліток”, “однолітки-підліток” та інші проблеми.



Рис. 1. Структура психологічної просвіти суб'єктів психолого-педагогічної взаємодії по застосуванню засобів міжособистісної взаємодії з підлітками з порушеннями опорно-рухового апарату

3. Структура психологічної просвіти суб'єктів психолого-педагогічної взаємодії (батьків та вчителів) по застосуванню засобів міжособистісної взаємодії з підлітками з порушеннями опорно-рухового апарату передбачає виділення основної мети, завдань та форм реалізації відповідних завдань. Структура психологічної просвіти ґрунтується на попередніх результатах експериментальних досліджень особливостей міжособистісного спілкування підлітків із фізичними вадами в системах “батьки-підліток”, “вчитель-підліток”.

Перспективи подальших розвідок полягають у впровадженні основних форм психологічної просвіти суб'єктів психолого-педагогічної взаємодії (батьків та вчителів) по застосуванню засобів міжособистісної взаємодії

з підлітками з порушеннями опорно-рухового апарату для поліпшення міжособистісного спілкування в системах “батьки-підліток”, “вчитель-підліток”.

Література

1. Детская практическая психология: Учебник / Под ред. проф. Т. Д. Марцинковской. — М.: Гардарики, 2000. — 255 с.
2. Інтеграція молоді з обмеженими фізичними можливостями в суспільство: громадсько-правові, соціально-психологічні та інформаційно-технологічні аспекти: методичний посібник / Є. А. Клопота, В. Г. Бондаренко, О. А. Клопота, С. А. Бондаренко. — Запоріжжя, 2008. — 114 с.
3. Основи практичної психології: Підручник / В. Панок, Т. Титаренко, Н. Чепелева та ін. — К.: Либідь, 1999. — 536 с.
4. Специальная психология: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / В. И. Лубовский, Т. В. Розанова, Л. И. Солнцева и др.; Под ред. В. И. Лубовского. — 2-е изд., испр. — М.: Издательский центр “Академия”, 2005. — 464 с.
5. Трофимова Н. М., Дуванова С. П., Трофимова Н. Б., Пушкина Т. Ф. Основы специальной педагогики та психології. — СПб.: Питер, 2005. — 304 с.

А. В. Турубарова

Классический частный университет, г. Запорожье

ОРГАНИЗАЦИЯ ПСИХОЛОГИЧЕСКОГО ПРОСВЕЩЕНИЯ В РАБОТЕ С ПОДРОСТКАМИ С НАРУШЕНИЯМИ ОПОРНО-ДВИГАТЕЛЬНОГО АППАРАТА

Резюме

Статья посвящена проблеме организации психологического просвещения педагогов и родителей по использованию способов межличностного взаимодействия с подростками с нарушениями опорно-двигательного аппарата. Психологическое просвещение используется с целью улучшения межличностного общения в системах “учитель-подросток”, “родители-подросток” и раскрывает роль педагогического общения как одного из факторов становления коммуникативных качеств подростков с физическими отклонениями.

Ключевые слова: психологическое просвещение, педагоги, родители, подростки с нарушениями опорно-двигательного аппарата, межличностное общение.

A. V. Turubarova

Classic private university, Zaporozhye

**ORGANIZATION OF PSYCHOLOGICAL ENLIGHTENING IN WORK
WITH ADOLESCENTS HAVING LOCOMOTORIUM DISORDERS**

Summary

The article deals with the problem of psychological enlightenment for teachers and parents on the use of interpersonal interaction with adolescents having locomotorium disorders. Psychological enlightenment is used to improve interpersonal communication systems “teenager — teacher”, “parents — adolescent” and teacher communication as an influence on communication skills of adolescents having physical disabilities is also discussed.

Key words: psychological enlightenment, teachers, parents, adolescents having locomotorium disorders, interpersonal communication.